

տեղի անտեղի քարեր է ձգում մի այլ եկեղեցու բակը (այն էս իւր նախկին եկեղեցու)։—այդ էլ յանցանքը։

Մենք յարգել ենք, յարգում ենք և պիտի յարգենք ինչպէս ամեն մի լուսաւոր զործի համար եւանդով աշխատողներին, այնպէս էլ Մխիթարեան հայրերին, մենք գնահատում ենք նրանց աշխատանքը, ոչ ի հոգի միայն, բայց չենք կարող տանել, նրանց դէպի հայրենի եկեղեցին (որեքմիս և դէպի հայ ազգը) բռնած զիրենք ու արհաւիրակ «փողկեղան»։

Մենք մեր ասելիքը վերջացրինք։

Դոժ

ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՂԱ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Նոյեմ. 17-ին Կ. Պոլսում վախճանուել է խորհրդարանի անդամ և հասարակական կենսական աշխիւ ընկնող գործիչներից մին՝ Ստեփան փաշա Ասլանեան։

Նա ծնուել է 1822 թ. Կ. Պոլսի Պերա թաղաքում։ Նրա հայրն էր Եղիկ Երսլան աղա, որ հասարակ արհեստագործ էր։ Ստեփանը երբ 11 տարեկան է լինում, հայրը նրան ուղարկում է իրենց քաղաքում Ժամական ուսումնարաններէ մին, որ այն ժամանակ գոյություն ունէր Ս. Եփրատի անունով։ Այդ ուսումնարանում 3 տարեկան մնալուց յետոյ 1838 թ. նրան մի անգամ բարձր ուսումնարան փոխադրեցին, որը, սակայն, 1840 թ. փակուեց։ Հետեւելով թուրք սուլթանի հրամանով թոյլ է տրուում Գալաթի Սեղայի դիմաօրական ուսումնարանում ընդունել նաև ոչ-խլով աշակերտներին։ Այդ արտօնութիւնից առաջին անգամ օգտուողներից մին էլ Ստեփան Ասլանեանն է լինում և ուսումնարանում է այդտեղ 1847 թ. գեր հազարապետի աստիճանով։

Յետոյ օսման հետ կառավարութիւն Ստեփանին և նրա երկու ընկերներին ուղարկեց Վաննա։ Ստեփանը Վաննայի համալսարանում մի տարի լսելուց յետոյ հարկաւոր վկայական ստանալով Կ. Պոլսի վերադարձաւ, ուր գլխավորական հիւանդանոցում բժշկութեան պաշտօնի կոչուեց և միևնույն ժամանակ բարձրագույն հազարապետութեան աստիճանին։ Ստեփան Ասլանեանը քիչ յետոյ, իւր ցոյց տուած օգտակար ծառայութեան համար, բարձրացաւ գնդապետութեան աստիճանին և ուսուցիչ կարգուեց կայսերական բժշկական վարժարանում, որպէս ի պաշտօնը վարեց շարունակ 20 տարի։ Ուսուցչութիւնը նրա պետական ծառայութեանց մէջ ամենապայծառ տեղն է լինում։ 1865 թ., Կ. Պոլսի

մեծ խորհրդի միջոցին, Ասլանեանն անգամ էր բժշկական այն յանձնաժողովի, որ կազմուեց Եփրատի հրամանով և որ պաշտօն տնէր խորհրդի տարածման դէմ կուռելու։ Ստեփան Ասլանեանն այդ միջոցին, իւր ցոյց տուած օգտակարութեան համար, վարձատրուեց մէջիցիւն պատուաւր-չանով։ 1870 և 1877 թուերին կառավարութիւնը նրան Եփրատ ուղարկեց օսման համար բանակի համար բժիշկներ և վերաբոյժներ բերելու նպատակով։ 1875 թ. Ռումելիայի օսման հոգիքի համար առողջապահական քննիչ նշանակուեց, իսկ 1878 թ. նայն պաշտօնով փոխադրուեց Երկրորդ զորքային զինուորական հիւանդանոցները։ Բացի չեալ զինուորական ծառայութիւններից, Ստեփան փաշան 1859 թ. երկու տարու շափ մասնակցեց Կ. Պոլսի քաղաքապետական վեցերորդ շրջանակի խորհրդին, միևնույն ժամանակ վարելով և թատրոնների վերահսկողութեան պաշտօնը, իսկ 1863 թ. գլխավորական ժողովի անդամ կարգուեց։ Հանգուցեալը 1870 թ. սպարապետութեան գլխաւոր առողջապահական ժողովի անդամութեան պաշտօնն ստանձնեց և շարունակ 10 տարի վարեց այդ պաշտօնը, այդ ժամանակի ընթացքում բարձրանալով մերիվարութեան աստիճանին, իսկ 1879 թ. իւր առողջութիւնը խանգարուած լինելու պատճառով փոխադրուեց Երկրորդ զինուորական զինվորական բժշկութիւնը։ Ու թատրոնայ քաղաքային խորհրդի, 1887 թ. Ստեփան փաշան Կ. Պոլսի վերադարձաւ։ Հանգուցեալն իւր գործունէութեան ընթացքում արժանացել էր երկրորդ օգնական օսմանիչ և երկրորդ կարգի մէջիցիւն, ինչպէս նաև ուսական երկրորդ կարգի և Ստանիսլաւի պատուաւրաններին։

Հանգուցեալն աւելի քան 50 տարի է, որ Կ. Պոլսի հայոց շրջանում հառաքակական գործիչ անուն է վայելել։ Դեռ հազիւ 24 տարեկան էր, որ Պերսիայի Նաքիլեան վարժարանի համար հաղաբարձու ընտրուեց, իսկ 1854 թ. հոգաբարձու ընտրուեց Խազիլի (Կ. Պոլսի արտարձան) Ներսիսեան վարժարանի համար։ 1858 թ. Պերսիայի եկեղեցու եկեղեցականութիւնն ստանձնեց, իսկ 1859 թ., Սարգիս պարագրէի օրով, գերազայի ժողովի ատենապետ եղաւ։ 1861 թ. Ստեփան փաշան անդամակցեց Կ. Պոլսի պատրիարքարանի եկեմից խորհրդին, միևնույն ժամանակ քաղաքական ժողովի ատենապետութիւնը վարելով։ 1862 թ. փետր. 14-ին, պատրիարքական տեղապահ Ստեփանեան օրագրա-

նի օրով, օսման հետ կառավարութեան կողմից մի հրամանագիր ուղարկուեց պատրիարքարան, յանձնարարելով որ սահմանադրութեան յօդուածները վերաբնուեն։ Այդ գործը գլուխ բերելու համար մի խումր յանձնաժողով կազմուեց, որին անդամակցում էր և Ստեփան փաշան։ 1863 թ., կառավարութեան կողմից պաշտօնապէս հաստատուած թրքահայոց սահմանադրութեան արամադրութեան համեմատ, Ստեփան փաշան Կ. Պոլսի ազգային պատրիարքարանի քաղաքական ժողովի անդամ ընտրուեց։ Յետոյ, Մատթէոս կաթողիկոսի մահից վերջը կազմուած կաթողիկոսական յանձնաժողովին էլ անդամակցեց և կարեւոր դեր կատարեց այդ յանձնաժողովի մէջ։ Աւելի յիշատակելի է Ստեփան փաշայի՝ Երեսուդէի պատուիրակութեան պաշտօնը, որ կատարեց բաւականին աշող կերպով։ 1863 թ., երբ Երկրորդ օսման Կ. Պոլսի պատրիարքարանի կողմից Ստեփան փաշան լիազօրութիւն ստացաւ Երկրորդ օսման առաջնորդութեան գործերը քննելու։ 1867 թ., երբ Կ. Պոլսի վերադարձաւ, Ստեփան փաշան Յարութիւն պատրիարք Վահագնեանի պաշտօնավարութեան վերջին միջոցներին ազգային ժողովի անդամ եղաւ։ Նոյնպէս նշանակելի է, որ Ազգեան Խորէն պատրիարքը ընտրութեան համար նկատելի չափով աշխատում էր Ստեփան փաշան։ 1896 թ., երբ պատրիարքարանի քաղաքական ժողովը նորից կազմուեց, Ստեփան փաշան հրաւէր ստացաւ անդամակցելու այդ ժողովին։ Միևնույն միջոցին մասնակցեց և եկեմից յանձնաժողովի գործերին։ Ստեփան փաշան Գալաթիայի ազգական օրագրին (Կ. Պոլսի Խազիլի արտարձանում) անուանական խնամակալութիւնն էլ էր վարում։ Նա վերջերս վարում էր պատրիարքարանի քաղաք. ժողովի երկրորդ ատենապետութիւնը (առաջին ատենապետ էր հանգուցեալ Յարութիւն փաշա Տառնեան)։

Հանգուցեալն առաջին անգամ ամուսնացել է 1855 թ. Սեղմէեան ամիրայի աղջկայ՝ Սողոմիկի հետ, որ 1868 թ. վախճանուեց։ Ստեփան փաշան իւր այդ կնիկից ունեցել է երեք որդի, որոնցից մին մեռած է, իսկ միւս երկուսը գտնուում են Պարիզում և վարում են այնտեղ բժշկի և դեղագործի պաշտօնները։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՐ-ԴԱՐ Կ. ՊՈՒՍԿՈՍՏՆՆԵՐ
(Նոր-Դարի թղթակցութիւն)

ՄԻՍՐԱՂ, 7 դեկտեմբերի. —Դժբաղդ Բաղդասարի դատն ուղղակի մի հասա-

րակական դատ էր դարձել քաղաքում։ Հայ չկար, որ չհետաքրքրուէր այդ դատով, ժամ առաջ վերջացած տեսնել չցանկար այդ դատը և նոյն իսկ չաշխատէր այդ դատի շուրջ և օգտակար կերպով լուծուելուն։

Սակայն կար մի հայ-աղա, որ, առիթից օգտուելով, ուղեց շահագործել այդ դատը և այդպէս էլ արաւ։ Այդ աղան կարողացաւ գրաւել Արամեան ընկերութեան միաժող ներկայացուցչին և հաւատացնել նրան, որ ոչ մի ջանք չի խնայում հարկ եղած կերպով պատժել տալ օճաքործներին։ Այդպիսով դատի տէրերը, վստահ լինելով որ իրենց օգնող կայ և հաւատարմով նրա խոստումներին, աւելի թոյլ կերպով են առաջ տանում դատը։

Իսկ այդ «օգնող» աղան ծածուկ պաշտանաւորում է քաղաքի ապկար դատարանի հետ քննեցել գործ և դրա փոխարէն, իրեն վարձատրութիւն, նոյն դատարանի միջոցով՝ թաղաքապետից երկու հրովարտակ ստանալ, որոնցից մէկը իւր որդուն «խան» տնտեսը և միւսը իւր գրագրին «բէգ» տնտեսը կրելու իրաւունքը պիտի տար։

«Խան» ու «բէգ» տնտեսները հին ժամանակներում շատ մեծ նշանակութիւն ունէին Պարսկաստանում. բայց վերջին դարում այդ տնտեսները բոլորովին կորցրին իրենց նշանակութիւնը և խաների թիւը տանալակ հազարներ հասաւ։ Ո՞ր աստիճանաւորը ցանկանում էր իւր ծառային մի լուսնութեան անել կամ թէ տնտեսաւոր ծառաներ ունենալ, խանութեան հրովարտակ էր հանել տալիս նրանց համար, ներկայումս Պարսկաստանի միլիտանները, կուսակալները, դատարանները և այլ մեծամեծներ մանկաւրիկները, որոնց թիւը հազարներ է հասնում, «խան» տնտեսներ են կրում։

Բայց մեր փառաւոր աղան մեծ բաղդ է համարել «խան» որդի ունենալ։ Ոչ որ չի կարող արգելք հանդիսանալ նրա ցանկութեան, բայց բոլորը կարող են պահանջել, որ նա այդ տնտեսի իւր ծախքով ստանալ և ոչ հասարակութեան։ Հատ մեծ ծախք չէր հարկաւոր դրա համար, բաւական էր 20—30 ռուբլի, իսկ աղան իւր 30 ռուբլին աւելի է սիրում, քան մի ամբողջ հասարակութեան շահը։ Եւ նա գոհեց այդ շահը—քննեցեց արեան վրէժնորդութեան գործը։

Dard

ՔԱՂԱՎԱԿԱՆ

ԹԻՒՐԿԻԱ

«Ս.Պետ. Վեդ.»-ի Կ. Պոլսի թղթա-

կաւ միջնորմի ետևից կարմրած ու քրտնած և, աշխատելով ժպտալ, Գունի-նի դէմ ու դէմ բազկաթուի ծայրին նստաւ։

—Այս րոպէիս հիշատուել կըլնեն,—ասաց նա առանց իւր հիւրին նայելու։ «Աստուած իմ, սրանք դեռ հեշտաբն էլ դրած չեն» սարսափեց Գունիին։ «Գնա ու սպասեց»։

—Ես հետս բերել եմ առաջնորդին գրութիւնը նստակի սկը։ Թէլից յետոյ կը կարեաւ... Դուցէ աւելացնելու բան կու-նենա՞ւ...

—Լաւ։

Լուսնիւն տնից, ճէր ծակորը վահր-կուտութեամբ աչքի ծայրով միջնորմի կողմը նայեց, մազերն ուղղեց և քիթը մաքրեց։

—Հատ լաւ եղանակ է...—ասաց նա։

—Այո։ Ի միջի այլոց, երեկ ես մի հետաքրքրական բան կարդացի... Ոսկի դեմաւորն որոշել է իւր բոլոր ուսումնարանները հոգեւորականութեան ձեռքը տալ։ Սա նշանակի երեւոյթ է։

Գունիին տեղից վեր կացաւ, ման եկաւ ոնենակի մէջ ու սկսաւ իւր խոհերը յայտնել։

—Այդ մնաւ չունի...—ասում էր նա,

կիցը գրում է. «Գնունաւոր կազմակերպուած մի խումբ վերջերս տեղաւորուել էր Վարազայ վանքը և այնտեղից սկսել էր տեղորի ենթարկել նախ Մուշ քաղաքը և ապա ամբողջ գաւառը։ Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքը, որին հետադրով տեղեկութիւն էր արուած այն մասին, թէ առաջակները պատանդ են վերցրել կանայք և երեխաներ, ինքը լսեցին թուրք կառավարութեան աշակցութիւնը։ Նրա ղեկավարը եղած կարգադրութեամբ թրքական մի զօրախումբ պաշարեց վանքը, որտեղից առաջակներն իսկոյն սկսեցին կրակել զօրախումբ վրայ։ Երբ այնուհետև Մուշ հասան օգնական մեծ զօրքեր, առաջակներն շտապեց իւր խմբով հեռանալ վանքից։ Թուրք զօրախումբի հրամանատարը գնդապետը, չհայտնելով տեղական ժողովարանները զլիստորի և գաւառապետի յղբորներին, որ նա հետամուտ չլինի արևմտաբեւ առաջակներին,—մի վաշտ զինուոր առաւ իւր հետ և անտառի մէջ բռնեց ամբողջ խումբը, որը բաղկացած էր քառասունվեց հոգուց։ Հետաքրքրական է հետեւելը. զօրախումբի հրամանատարը, մանրամասն քննութիւն կատարելուց յետոյ, համոզուել է, որ տեղական ժողովարանները զլիստոր է և գաւառապետը, որոնք խորհուրդ էին տալիս նրան հետամուտ չլինել առաջակներին, այլ և պաշտօնական անձներն շտապեց թուրք պաշտօնականներ և սպաներ) գործակից են եղել առաջակներին և կազմած են եղել շարագործներ մի ընդարձակ ընկերութիւն, որի ղեկավարն եղել են հենց իրենք... Մի քանի պաշտօնականների, որոնց թիւը նոյն իսկ ժամագրքմերի զլիստորի մօտ գտել են բազմաթիւ հրացաններ, ատրճանակներ, փամփուշտներ, դաշոյններ և այլն և կողոպտուած ամեն տեսակ իրեր։ Չերբակալուած առաջակներն ուղարկուած են Վան, իսկ նրանց թուրք գործակիցներն աղաւտ են թողնուած...»։

ԻՏԱԼԻԱ

«Information»-ին գրում են հոմմից. «Վաղուց արդէն Փրանսիան ձգտում է անշատել Իտալիան եռապետական դաշնակցութիւնից. այս կողմից շատ էլ անպատուող չի կարելի համարել հռոմի Ֆրանսիական դեսպան Բալիերի գործունէութիւնը։ Նա ցոյց տուեց, որ ինքը վերին աստիճանի նուրբ քաղաքագէտ է. նա սարքեց իտալական և ֆրանսական նաւախմբերի հանդիպումն Տուրինում և նրա ազդեցութեան շնորհիւ է, որ Ֆրանսական զբաղմունքներ իրենց փողերը դնում են իտալական ձեռնարկութիւններին մէջ։ Նրա գործունէութեան և ջանքերի շնորհիւ Իտալիայում բոլորու-

—միայն թէ հազարականութիւն իւր կողման բարձրութեան վրայ կանգնած լինէր ու իւր նպատակը պարզ ըմբռնէր։ Դժբաղդաբար ես այնպիսի քառանկեր գիտեմ, որոնք իրենց զարգացումով ու բարոյական յատկութիւններով գինուարական գրագիր լինելու էլ արժանի չեն, չէ թէ քառանկայ համաձայնեցէր, որ վատ ուսուցիչն աւելի քիչ վնաս կըտայ ուսումնարանին, քան թէ վատ քահանան։

Գունիին տէր Յակոբին նայեց, նա կղացած նստել էր, մի բանի վրայ ծանր միտք անում և, ըստ երևոյթին, հիւրի խօսածը չէր լսում։

—Նաչա, մի այստեղ արի,—միջնորմի ետևից լուռեց մի կանացի ձայն։

Ճէր ծակորը զննեց և միջնորմի ետևը գնաց։ Դարձեալ փոփոցեց սկսուեց։ Գունիին թէլի խիտ պապակ գցաց։

«Ճէ, երեւում է ես այստեղ թէլի երես տեսնելու չեմ մտածեց նա ժամացոյցին նայելով։ Մնչպէս երեւում է, ես այստեղ բոլորովին ցանկալի հիւր չեմ։ Տաւ տէրը չի բարեհաճում մի խօսք անգամ տանի, միայն նստած աչքերն է բաց ու խուփ անում»։

(Գեղըք միւս անգամ)

Ուսումնիկ

ձրացաւ ու պտտարագ մտաւ, Գունիին տրամադրութիւնը ծուխի նման անցաւ, գնաց։ Երեւոյթաբարական հասակում սե-միւնարիայից անմիջապէս քահանայ դար-ցած լինելով, տէր-Յակոբը դեռ պատա-րագ մատուցանելու մի որոշ ձև չէր իւ-րացրել։ Նա ձայնով աղօթքներն տանելիս կարծես թէ ընտրութիւն էր անում, թէ ինչ ձայնով ասի, ըսմը թէ զիլ ձայնով, երկրպագութիւն անել չգիտէր, ման գանի արագ, շարժումները բառն... Երեւոյթի տիրացուն, որ, ինչպէս երե-ւում էր, հիւանդ էր ու խուլ, լաւ չէր լսում քահանայի ասածները, ուստի և թիւրիմացութիւններ էին պատահում։ Դեռ տէր-Յակոբը իւր ասելիքը չաւար-տած տիրացուն կը սկսէր եղանակել, կամ թէ չէ տէր-Յակոբը վաղուց իւրը վեր-ջացրած էր լինում, իսկ ծերունին ա-կանջը սեղանի կողմն արած սպասում էր և լուռ մնում, մինչև որ փեշիցը քա-չէին, իմաց անէին։ Նրա ձայնն էլ լսու էր, չունչը կարճ, եղանակը ճարձ... Ի լուռն այս ասենի տիրացուն օգնում էր մի փոքրիկ տղայ, որ երգում էր զիլ ձայնով և կարծես աշխատում, որ ձայնը բոլորովին չյարմարի տիրացուն եղանա-կին։ Գունիին մի քիչ կանգնեց, աչքանջ դրաւ ու դուրս գնաց ծիծելու։ Նա ար-

Типографія А. И. Петрова, Голов. пр., № 12 Тел. (факс) № 387